

בבית המשפט העליון

רע"א 5234/17

לפני: כבוד השופט ע' פוגלמן
כבוד השופט י' עמית
כבוד השופט ד' מינץ

המבקשת: דרייבר ישראל בע"מ

נגד

המשיב: עו"ד אלירן גינח

בקשת רשות לערער על החלטת בית המשפט המחוזי מרכז-
לוד (כב' השופטת ו' פלאוט) ברת"ק 9212-03-17 מיום
29.5.2017

בשם המבקשת: עו"ד תמי שניידר

בשם המשיב: עו"ד ישראל עובדיה

פסק-דין

השופט ע' פוגלמן:

1. המשיב, עורך דין במקצועו, הגיש נגד המבקשת, חברה המספקת מידע בנושא עלויות טיפולים ותיקונים ברכבים ושירותים קשורים נוספים, תביעה קטנה בגין הפרת סעיף 30א לחוק התקשורת (בזק ושידורים), התשמ"ב-1982 (להלן: חוק הספאס), בטענה כי זו שלחה לו 6 דברי פרסומת (להלן: ההודעות או דברי הפרסומת) ללא הסכמתו המפורשת לכך ומבלי שניתנה לו אפשרות להסיר את עצמו מרשימת התפוצה בהתייחס למרבית ההודעות. המבקשת – שלא הייתה מיוצגת באותו הליך – הגישה תביעה שכנגד, ובגדרה תבעה פיצויים בגין הוצאות שונות, לרבות בגין ההליך דנא. בית משפט לתביעות קטנות בפתח תקווה (כב' הרשם הבכיר א' כרמלי) קיבל את התביעה באופן חלקי ופסק למשיב פיצויים בסך 800 ש"ח לכל הודעה, לצד הוצאות משפט. התביעה שכנגד נדחתה.

2. המבקשת הגישה בקשת רשות לערער על פסק הדין, ובה טענה כי בית המשפט לתביעות קטנות היה צריך להביא לידיעתה את האפשרות לקבל היתר ייצוג בהליך ולהתיר לה להיות מיוצגת בהליך שהתקיים לפניו, בשל כך שהמשיב הוא עורך דין. לשיטת המבקשת, מאחר שיוצגה בהליך זה על ידי מנהלה הכללי (להלן: המנכ"ל) נפלו פגמים בייצוגה ובכלל זאת, לא הובאו ראיות הנמצאות ברשותה, אשר היה בהן כדי להוכיח שפעלה כדין. בית המשפט המחוזי מרכז-לוד (כב' השופטת ר' פלאוט) דחה את הבקשה וקבע כי זו אינה עומדת באמת המידה הנוהגת לביקורת שיפוטית על פסקי דין של בית משפט לתביעות קטנות. עוד נקבע כי גם לגופם של דברים אין עילה להתערב בקביעות העובדתיות בפסק הדין. בהחלטתו, התייחס בית המשפט המחוזי לראיות חדשות אשר – לפי הטענה – היו תומכות בכך שהמשיב נתן הרשאה לקבלת ההודעות וקבע כי לא ניתן לקבלן משהמבקשת לא הגישה בקשה מתאימה על פי הדין לצירופן לבקשת הרשות לערער. אשר לטענה כי על בית המשפט לתביעות קטנות היה לבחון מיוזמתו אפשרות למתן היתר ייצוג משפטי למבקשת, נקבע כי המשיב גילה כבר בכותרת כתב התביעה את דבר היותו עורך דין והמבקשת לא הציגה נימוק מניח את הדעת לכך שלא הגישה בקשה למתן היתר ייצוג; וכי הערכאה הדיונית בהליך התביעה הקטנה אינה מחויבת להציע לבעל דין להיות מיוצג מקום שבו בעל הדין שנגדו הוא עורך דין.

3. מכאן בקשת רשות הערעור שלפניי. לטענת המבקשת, בקשתה מעלה שאלה עקרונית, החורגת מעניינם הפרטני של הצדדים, שעניינה חובתו של בית משפט לתביעות קטנות להציג, מיוזמתו, לבעל דין שאינו מיוצג את האפשרות למתן היתר ייצוג, כאשר הצד שכנגד הוא עורך דין, ואף לבחון אם ראוי ליתן היתר כאמור. לטענתה, הטלת חובה זו על בית המשפט לתביעות קטנות מתבקשת נוכח פסיקתו של בית משפט זה ברע"א 5711/08 פרטוק נ' סול טורג'מן בע"מ (17.3.2009) (להלן: עניין פרטוק), ואף יש בה כדי להגשים את עקרונות העדר הייצוג והשוויון בין בעלי הדין בהליכים המתנהלים בערכאה זו. לטענת המבקשת, יש בפערי הכוחות בינה לבין המשיב – שבאו לידי ביטוי בין היתר בכתיבי הטענות ובהתנהלותם בדיון – משום טעם מיוחד המצדיק מתן היתר ייצוג לבעל דין בבית משפט לתביעות קטנות כהוראת סעיף 63(א) לחוק בתי המשפט [נוסח משולב], התשמ"ד-1984 (להלן: חוק בתי המשפט). לגופם של דברים טוענת המבקשת כי המשיב נתן את הסכמתו המפורשת לקבלת דברי פרסומת ממנה עת מילא את פרטיו האישיים באתר האינטרנט "WINWIN" (להלן: האתר); וכי היא לא הפרה את הוראות חוק הספאם באשר לדרכי הסרה מרשימת תפוצה. יוער, כי לאסופת הנספחים שצירפה המבקשת לבקשת הרשות לערער צורפו גם מסמכים הנוגעים לבדיקה שנעשתה בקשר לרישומי המשיב באתר.

4. המשיב טוען כי יש לדחות את הבקשה למתן רשות לערער הן בשים לב לאמת המידה המחמירה הנוהגת בהליכים כגון דא, הן לגופו של עניין, בהעדר עילה להתערב בהחלטת בית המשפט המחוזי. המשיב מדגיש כי עובדת היותו עורך דין נכתבה במפורש כבר בפתח כתב התביעה שהגיש וזו הייתה ידועה למבקשת, שהתייחסה אליו ככזה בכתב הגנתה. לדבריו, קביעה שלפיה בכל מקרה שבו עורך דין מגיש תביעה קטנה יהא על בית המשפט לפנות מיוזמתו-שלו לצד שכנגד ולהציע לו ייצוג מסכלת את כוונת המחוקק לאפשר בירור הליכים באופן מזורז ויעיל, גם כאשר בעל הדין הוא עורך דין במקצועו. ממילא, בענייננו – כך הטענה – לא מתעוררת שאלה עקרונית כאמור, וזאת משום שכתב ההגנה של המבקשת מלמד על כך שנערך על ידי גורם בעל ידע משפטי וכן מכיוון שלמבקשת ניסיון בהתמודדות עם תביעות מן הסוג דנן. לגישת המשיב, נוכח דברים אלה יש להניח כי המבקשת אף ידעה על אפשרותה לבקש מבית המשפט היתר ייצוג בהליך אך ביכרה שלא לעשות כן משיקוליה, ואין לה להלין אלא על עצמה בעניין זה. עוד נטען כי צירוף הראיות החדשות, שקבלתן נדחתה בהליך שהתקיים לפני בית המשפט המחוזי, כנספחים לבקשת הרשות לערער דנן נעשה בחוסר תום לב ומבלי ההיתר הנדרש לכך בדין, וממילא אין בראיות אלו כדי להועיל למבקשת בטענותיה.

דיון והכרעה

5. לאחר שעיינתי בבקשה, בתשובת המשיב ובנספחים שצירפו הצדדים, החלטתי לעשות שימוש בסמכותי לפי תקנה 410 לתקנות סדר הדין האזרחי, התשמ"ד-1984 ולדון בבקשה כאילו ניתנה רשות והוגש ערעור לפי הרשות שניתנה, וזאת בסוגיה אחת שעניינה חובתו הנטענת של בית משפט לתביעות קטנות, כאשר אחד מבעלי הדין הוא עורך דין, להביא לידיעת בעל הדין שאינו מיוצג את האפשרות לבקש היתר ייצוג ולבחון – באופן יזום – מתן היתר זה. אני סבור כי לסוגיה זו השלכות רוחב החורגות מענייני הפרטני של ההליך שלפניי ועל כן ישנה הצדקה ליתן רשות לערער. יתר השגותיה של המבקשת על החלטת בית המשפט המחוזי תחומות לדל"ת אמות המקרה ואינן מצדיקות מתן רשות ערעור לפי אמות המידה שנקבעו בפסיקתנו להליכים מעין אלה (ראו למשל רע"א 1631/17 שקולניק נ' וטרינה כל מה שחדש על המדף בע"מ, פסקה 4 (11.5.2017)); יוער כי לא נעלמה מעיניי טענת המשיב בהתייחס לאופן שבו הוצגו – בבקשה דנן – ראיות חדשות שצירופן לא הותר בהליך שהתקיים לפני בית המשפט המחוזי, אולם נוכח התוצאה שאליה הגעתי, איני רואה להידרש אליה).

6. השאלה המונחת לפתחנו היא אם מקום שבו אחד מבעלי הדין לתביעה קטנה הוא עורך דין בהכשרתו או במקצועו (והדבר גלוי לצדדים ולבית המשפט), מחויב בית המשפט להציג, מיוזמתו, לפני הצד שכנגד את האפשרות להגיש בקשה למתן היתר ייצוג או לדון באופן יזום באפשרות זו. בית המשפט המחוזי השיב לשאלה זו בשלילה, בקבעו כי לא ראוי להטיל חובה קטגורית על בית המשפט לתביעות קטנות להידרש לנושא היתר הייצוג, בנתון בין היתר לאפשרותו של בעל הדין שמנגד לעתור לקבלת ייצוג אם יחפוץ בכך.

ייצוג בעלי דין בבית משפט לתביעות קטנות

7. כידוע, מטרתו של הליך התביעה הקטנה היא לסייע ליחידים בתביעות שנסכות על סכומי כסף קטנים להביא את עניינם לפני ערכאה שיפוטית (יששכר רוזן-צבי ההליך האזרחי 153 (2015) (להלן: רוזן-צבי)). על רקע תכלית זו מתאפיין מוסד התביעה הקטנה בהסדרים דיוניים שנועדו "להבטיח הליך פשוט, זול ומהיר, המהווה חלופה אטרקטיבית להליכי השיפוט הרגילים", לצד הנחת בעלי הדין על קרקע שוויונית (רע"א 292/93 סרבוך נ' ע. אופק בע"מ, פ"ד מח(3) 177, 191 (1994); טל חבקין ויגאל נמרודי התביעה הקטנה 24-25 (2017) (להלן: התביעה הקטנה); אורי גורן סוגיות בסדר דין אזרחי 847 (2015)). אחד מההסדרים הדיוניים שנועדו להגשים את תכליתו האמורה של הליך התביעה הקטנה הוא המגבלה על ייצוג משפטי מקצועי בבית המשפט לתביעות קטנות, המעוגנת בסעיף 63 לחוק בתי המשפט, שקובע כדלקמן:

ייצוג
63(א). ייצוג בעל דין בבית משפט לתביעות קטנות על ידי עורך דין יהיה רק ברשות בית המשפט ומטעמים מיוחדים שיירשמו; בעל דין רשאי, ברשות בית המשפט, להיות מיוצג על ידי ארגון שקבע לענין זה שר המשפטים, ובמקרה זה ירשה בית המשפט לבעל הדין שכנגד להיות מיוצג כפי שיורה.
(ב) על אף הוראות סעיף קטן (א), יכול אדם, באישור בית המשפט לתביעות קטנות, לייצג בעל דין בבית משפט לתביעות קטנות, אם בעל הדין ייפה את כוחו לכך וייפוי הכוח הוגש לבית המשפט לתביעות קטנות; אין לייצג אדם לפי סעיף קטן זה –

- (1) אם המייצג עוסק בייצוג דרך קבע;
- (2) אם הייצוג נעשה במהלך הרגיל של עסקיו של המייצג;
- (3) אם הייצוג נעשה בתמורה.

8. המלומדים חבקין ונמרודי עומדים בספרם על הטעם הכפול העומד ביסודו של ההסדר האוסר על ייצוג מקצועי בתביעות קטנות (הנוהג במדינות רבות אחרות, ראו פירוט בתביעה הקטנה, בעמ' 41): ראשית, מקום שבו עניינה של התביעה בתשלום סכומי כסף קטנים, עלות הייצוג עלולה להגיע לשיעור ניכר משווי המחלוקת, כך שההתדיינות המשפטית בגינה תהפוך בלתי כדאית. האיסור על ייצוג מקצועי בהליכים אלה – לצד הסדרים דיוניים נוספים שמאפשרים גמישות בהחלת דיני הראיות וסדרי הדין – נועד לעודד בעלי דין לנהל את ההליך המשפטי בגפם, באופן שיפחית את עלויות ההתדיינות עבורם (רע"א 8144/04 בודקר נ' בשקירוב, פסקה ח (20.3.2005); שמואל בכר ואבישי קליין "פרדוקס הייצוג והכוח בבית המשפט לתביעות קטנות?" הפרקליט נ 327, 342 (2010) (להלן: בכר וקליין)). הטעם השני נוגע לקידום שוויון מהותי בין בעלי הדין. האיסור על נטילת ייצוג בהיבט זה, נועד לצמצם את הפערים בין בעל דין חזק שיכול ליהנות מהיתרון הגלום בייצוג מקצועי לבין בעל דין שאינו מיוצג (ראו גם רוזן-צבי, בעמ' 154; בכר וקליין, בעמ' 329-330. נציבות תלונות הציבור על שופטים נדרשה אף היא לכלל האוסר על ייצוג מקצועי של בעלי דין בתביעות קטנות, והדגישה את חשיבותו של איסור זה, לשם הגנה על עקרון השוויון בין הצדדים המתדיינים, ראו חוות דעת 7/06 של נציבות תלונות הציבור על שופטים "ייצוג בבית המשפט לתביעות קטנות (השלמה)" דין וחשבון שנתי לשנת 2006 187 (7.8.2006); חוות דעת 7/05 "ייצוג בבית המשפט לתביעות קטנות" דין וחשבון שנתי לשנת 2005 154 (13.7.2005)). דברים דומים ציינה השופטת ע' ארבל בעניין פרטוק:

"מטרתו של סעיף זה [סעיף 63(א)] לחוק בתי המשפט – ע' פ' משתלבת עם המטרה הכללית של בתי המשפט לתביעות קטנות שהוזכרה לעיל: הסעיף מאפשר לאזרח מהשורה ולצרכן הקטן לפנות לבית משפט ללא צורך בידע משפטי מוקדם וללא צורך בשכירת שירותיו של עורך דין אשר מייקרת מאוד את ההליך ויוצרת חסם בפני הפונים לבתי המשפט, בוודאי כאשר מדובר על תביעות בסכומי כסף קטנים. הסיפא של הסעיף מלמדת על החשיבות שראה המחוקק באיזון ובשוויון בין בעלי הדין, כך שאם בעל דין אחד מקבל היתר להיות מיוצג על-ידי ארגון מסוים, ירשה בית המשפט גם לבעל הדין שכנגד להיות מיוצג כפי שיורה בית המשפט. לסיכום ניתן ללמוד מהסעיף על החשיבות בשמירתם של שני עקרונות בבית המשפט לתביעות קטנות: עיקרון העדר ייצוג משפטי של בעלי הדין ועיקרון האיזון והשוויון בין בעלי הדין" (שם, פסקה 8; ראו גם רע"א 6892/13 חיימוביץ נ' אוריון, פסקה י"א (23.2.2014)).

9. הכלל האוסר על ייצוג מקצועי מביא לא פעם למצב דברים שבו השופט הוא הגורם היחיד הבקיא בדין. כתוצאה מתחייבת מכך, בירורן של תביעות קטנות נערך במתכונת שונה מזו הנהוגה בהליכים רגילים, המתאפיינת בהתדיינות שבה נוטל בית המשפט תפקיד אקטיבי מעין-אינקוויזיטורי (התביעה הקטנה, בעמ' 41-51; ת"ק (תביעות קטנות ת"א) 15-08-25065 לוי נ' הפניקס חברה לביטוח בע"מ, פסקה 10 (24.7.2016), בקשת רשות לערער על פסק דין זה נדחתה; ת"א (שלום כ"ס) 4246/99 אלדורדו שירותי תיירות ונופש כפר סבא בע"מ נ' רוהרליך, פסקה 16 (11.10.2000)). היינו, בהעדר ייצוג, בית המשפט מנהל את הדיון בתביעה הקטנה באופן פעיל יותר מדרך ניהולו של הליך רגיל, כדי להגיע להכרעה צודקת ושוויון מהותי בין בעלי הדין (ראו גם כלל 12(ג) לכללי אתיקה לשופטים, התשס"ז-2007 המורה כי "שופט יעשה כמיטבו להסביר לבעל דין שאינו מיוצג בידי עורך דין את מהות ההליכים ודרכי ניהולם, והכל על פי הניתן בנסיבות הענין ובגבולות הדין והתפקיד"; התביעה הקטנה, בעמ' 51-53; ובהקשר כללי יותר, רוזן-צבי, בעמ' 165-166). למתכונת בירור זו יתרונות אפוא באיזון חוסר השוויון שעשוי להיגרם בין בעל דין המייצג את עצמו לבין מייצגים מקצועיים הבקיאים ברזי השפה המשפטית וסדרי הדין (ככל שהשתתפותם בהליך הותרה על ידי בית המשפט) והיא מאפשרת להשלים את הטיפול בתיק במהירות ובעלויות נמוכות (התביעה הקטנה, בעמ' 49). יש להדגיש, הצורך בקיום בירור שיפוטי "אקטיבי" יותר בהליכי התביעה הקטנה מאשר המתכונת האדברסרית הנוהגת בהליכים רגילים אינו מוביל להענקת יתרון למי מהצדדים או להעדפת אחד מהם. כפי שצינו המלומדים חבקיין ונמרודי:

"בירור אקטיבי אינו משמיע שבית המשפט רשאי להקנות יתרון מהותי לצד חלש על פני צד חזק או להעדיף מי מהצדדים. בירור אקטיבי משמיע שבית המשפט ינהג בשוויון מהותי. הוא יברר את העובדות באובייקטיביות ובנייטרליות. הוא יקפיד על פתיחות מחשבתית מתחילת המשפט עד סופו. הוא ישמע את בעלי הדין בלב פתוח ובנפש חפצה. הליך הבירור יהיה הוגן ויקנה זכות טיעון, למשל הזדמנות לצד השני להתמודד עם הטענה שהזכיר בית המשפט [...] אכן, מקום שבית המשפט מברר עובדות שבעל דין לא הביא, או מעלה מיזמתו טענה משפטית שעשויה לסייע למי מהצדדים, עלול להיווצר רושם שהוא מעניק יחס מועדף לאותו צד. על פי רוב רושם זה מוטעה. בית המשפט נוהג כך לא משום שהוא מעדיף צד פלוני או מקנה לו יתרון, אלא משום שהדבר דרוש לבירור האמת או לאיזון חוסר שוויון מהותי [...] בירור עובדתי מול אחד הצדדים במידה נכונה ובדרך הראויה אינו גורע מהנייטרליות ומהאובייקטיביות השיפוטית. הוא חלק בלתי נפרד מדיון ענייני החותר לדייק בתוצאה ולהחליט

על בסיס מסד ראייתי רחב" (התביעה הקטנה, בעמ' 54-53; אולם ראו בכר וקליין, בעמ' 368-369).

10. נחזור אפוא להסדר הפרטני שנקבע בסעיף 63 לחוק בתי המשפט. הכלל המנוי בסעיף זה אוסר על ייצוג מקצועי של בעלי דין בהליכי תביעות קטנות ומתנה ייצוג כאמור ברשותו של בית המשפט. כך, בית המשפט רשאי לתת היתר ייצוג שבגדרו בעל דין ייצג על ידי מי שאינו מייצג מקצועי או ארגון שקבע שר המשפטים (אפשרויות אלו אינן טעונות קיומם של טעמים מיוחדים). בנוסף, בית המשפט יכול להתיר ייצוג של בעל דין על ידי עורך דין, אם מתקיימים טעמים מיוחדים המצדיקים זאת. מן התנאים השונים הקבועים בחוק לצורך אישור הייצוג אפשר ללמוד על העדיפות הניתנת למתן היתר ייצוג שלא על ידי עורך דין, כך שהפגיעה באיסור הייצוג תהא המצומצמת ביותר (התביעה הקטנה, בעמ' 351; ראו גם ד"כ 77, 3510 (התשל"ו) בדבר ההסדרה שנבחרה בסופו של יום בנושא התרת הייצוג בבתי משפט לתביעות קטנות: "בעל הדין אינו זכאי להיות מיוצג על-ידי עורך-דין אלא ברשות בית-המשפט ומטעמים מיוחדים, אבל רשאי להיות מיוצג על-ידי המועצה הישראלית לצרכנות או על-ידי אירגון אחר"; ראו גם אצל בכר וקליין: "הסדר זה, המאפשר ייצוג ומגבילו בה בעת, מבטא את הצורך למנוע ייצוג מקצועי (גם אם לא של משפטן) שיפגע בעקרון השוויון מחד גיסא, ואת הצורך של אוכלוסיות מסוימות להיעזר במיופה כוח שאינו עורך דין – קרוב, מכר, חבר – (ש)אינו מקבל כל תמורה לייצוג זה' מאידך גיסא" (שם, בעמ' 344-345)).

11. בשל החשיבות המיוחסת לכלל האוסר על ייצוג על ידי עורך דין בתביעות קטנות, נדרשה הפסיקה בערכאות אלו להתוויית קווים מנחים אשר לאופן יישום הכלל. כך למשל נקבע כי בעל דין שהוא עורך דין חייב להודיע על כך לבית המשפט ולצד שמנגד מבעוד מועד (ת"ק (תביעות קטנות י-ם) 1698/03 כהן נ' סבח (22.7.2003)). בדומה, נקבע כי על מתמחה או סטודנט למשפטים שמייצג בעל דין להצהיר על כך לפני בית המשפט (ת"ק (תביעות קטנות אש') 4043/06 שכטר נ' מליניאק – סוכנות לביטוח בע"מ (16.1.2007)). בחוות דעת של נציבות תלונות הציבור על השופטים נקבע, במקרה שבו נכח עורך דין באולם בית המשפט לתביעות קטנות וייעץ לאחד הצדדים כיצד לנהוג כי גם ייצוג "עקיף" בדרך זו אסור לפי הכלל האוסר על ייצוג מקצועי בערכאה זו (חוות דעת 7/08 "ייצוג בבית משפט לתביעות קטנות (תוספת)" דין וחשבון מיוחד למחצית הראשונה לשנת 2008 46 (2008): "בית המשפט הדוחה בקשה לייצוג ע"י עורך דין אינו יכול לאפשר לו להופיע בבית המשפט לצדו של לקוחו. השתתפות 'פסיבית' לכאורה, שאיננה כזו בפועל, נראית כעקיפה של הוראות החוק,

רוחן ותכליתן"). במקרים אחרים צוין כי היתר ייצוג על ידי עורך דין עשוי להינתן אם סירוב לבקשה יגרור את מבקש הייצוג לעלויות שאינן מידתיות ביחס לשווי ההליך (ובהתקיים תנאים נוספים, הנוגעים בין היתר לאמצעים שניתן לנקוט כדי לאזן את יחסי הכוחות בין הצדדים אם יבחר הצד השני שלא להיות מיוצג, התביעה הקטנה, בעמ' 355-356 והערה 27); וכי האיסור על ייצוג מקצועי משמעו גם איסור על הגשת טיעונים וסיכומים מטעם עורך דין (ת"ק (תביעות קטנות ת"א) 3640/01 קרן נ' שילוח הראל חברה לביטוח (20.12.2001)).

על רקע דברים כלליים אלה נפנה לשאלה הפרטנית שהתעוררה בענייננו והיא, אם יש מקום להטיל על בית המשפט לתביעות קטנות חובה – מקום שבו אחד מבעלי הדין שלפניו הוא עורך דין במקצועו או בהכשרתו – להודיע מיוזמתו לצד שאינו מיוצג על אפשרותו לקבל היתר ייצוג ולבחון באופן יזום את מתן ההיתר, לשם איזון חוסר השוויון המשפטי שנוצר, לפי הטענה, במצב דברים זה.

מתן היתר ייצוג כשאחד הצדדים לתביעה הקטנה הוא עורך דין

12. ענייננו אפוא במקרה שבו בעל הדין – התובע או הנתבע – הוא עורך דין במקצועו. במקרים מעין אלה פסקו בתי משפט לתביעות קטנות כי בהכשרה המקצועית האמורה של אחד מבעלי הדין עשוי להיות משום "טעם מיוחד" כדרישת חוק בתי המשפט לצורך היעדרות לבקשה למתן היתר ייצוג מטעם הצד השני (ראו למשל ת"ק (תביעות קטנות חי') 66264-12-15 פרידמן נ' זברה יונייטד בע"מ (29.2.2016); ת"ק (תביעות קטנות י-ם) 21257-08-14 נחמה נ' גרין (21.2.2015); ת"ק (תביעות קטנות ראשל"צ) 9768-11-12 שף נ' נתן (20.12.2012); ת"ק (תביעות קטנות ק"ג) 1159/07 רוטר נ' בניטה (7.5.2008)).

13. בעניין פרטוק נדרש בית משפט זה (במותב יחיד) למקרה דומה לסוגיה שלפנינו. באותו הליך חברה שהוגשה נגדה תביעה קטנה יוצגה על ידי בעליה, שנשא תעודת עורך דין (חרף כך שלא עסק במקצוע כשנתיים לפני הגשת התביעה). בהחלטתה, קבעה השופטת ע' ארבל כי מקום שבו התיר בית המשפט לעורך דין לייצג בעל דין (היא החברה הנתבעת באותו עניין), עליו להידרש גם לשאלה אם להתיר את הייצוג גם לצד השני (שס, פסקה 12). בסופו של יום, בעניין פרטוק הגיע בית המשפט למסקנה כי היה מקום להתיר את ייצוגה של החברה על ידי הבעלים, בין היתר בשל היותו בעל הדין הטבעי ביותר לייצג את החברה, וכי ראוי היה – באותו שלב – לשקול

מתן היתר ייצוג גם לצד שכנגד. נקבע כי במצב זה, שבו ניתן היתר ייצוג לאחד מהצדדים, על בית המשפט לברר אצל הצד השני אם יש ברצונו וביכולתו לשכור עורך דין מטעמו. בהמשך לכך נקבע בעניין פרטוק כי כבואו להחליט אם לתת היתר ייצוג גם לצד שאינו מיוצג, על בית המשפט לערוך איזון, בין השיקולים הבאים (מבלי למצות): אופיו של הצד המיוצג; עניינה של התביעה; שוויה; ומורכבותה המשפטית (עניין פרטוק, פסקה 12; ראו יישום לדוגמה בת"ק (תביעות קטנות ראשל"צ) 31705-06-11 ללוש נ' גויגולד (8.8.2011), שם נקבע כי בחינת השיקולים האמורים מביאה למסקנה כי אין הצדקה לתת היתר ייצוג). במקרה שבו מגיע בית המשפט למסקנה כי אין מקום לאשר את ייצוגו של הצד שכנגד, "על בית המשפט מוטל התפקיד של סיוע לבעל הדין הלא מיוצג בהבנת הסוגיה המשפטית העומדת על הפרק וזאת על מנת ליצור איזון בין הצדדים" (עניין פרטוק, פסקה 12). לעומת זאת, במקרים אחרים, אם חרף סיועו של בית המשפט עדיין יתקיים חשש לפגיעה בזכותו של הצד הלא מיוצג להליך הוגן, יהא זה ראוי להתיר את הייצוג גם אם משמעות הדבר תהיה פגיעה ביעילות הדין.

14. המסקנה אפוא מפסק הדין בעניין פרטוק היא כי כאשר בית משפט לתביעות קטנות נעתר לבקשת בעל דין למתן היתר ייצוג על ידי עורך דין, מדובר בשיקול משמעותי – מבין מכלול השיקולים הרלוונטיים – בבחינה אם יש ליתן היתר לייצוגו של בעל הדין שכנגד, על מנת להגן על עקרון השוויון בין הבאים להתדיין לפני בית משפט זה.

15. המערערת גורסת כי בהמשך לקביעות בעניין פרטוק, גם מקום שבו אחד הצדדים להליך הוא עורך דין בהכשרתו או במקצועו (והצד השני לא מגיש בקשה להיתר ייצוג) על בית המשפט לתביעות קטנות מוטלת חובה להביא לידיעת בעל הדין שאינו מיוצג את האפשרות לבקש היתר ייצוג ולבחון בעצמו מתן היתר זה. לשיטתה, ההצדקה שבבסיס ההנחיות בעניין פרטוק – יצירת איזון בין יתרונו של עורך דין הבקיא ברזי ההליך המשפטי לבין יריבו, אדם מן היישוב – חלה גם בענייננו. לעמדת המערערת, במצבים אלה מחויב בית משפט לתביעות קטנות לבחון מיוזמתו מתן היתר ייצוג לצד שאינו עורך דין, גם אם לא מונחת לפניו בקשה למתן היתר ייצוג (משזו לא הוגשה).

16. אכן, כאשר אחד מבעלי הדין הוא-עצמו עורך דין בהכשרתו או במקצועו, מטבע הדברים אין הוא נדרש לפנות בבקשה למתן היתר ייצוג (ואעיר כי בניגוד לאמרת האגב בעניין פרטוק (שם, סיפת פסקה 11), איני סבור כי במקרה מעין זה נדרש בית המשפט לתת היתר ייצוג לבעל הדין בהחלטה בכתובים. זאת, מבלי לגרוע מחובת אותו

בעל דין לגלות בצורה ברורה את דבר הכשרתו המשפטית לבית המשפט ולצד שמנגד, וראו גם את החלטת ועדת האתיקה הארצית של לשכת עורכי הדין בשאלתה שהופנתה אליה בנושא זה, החלטה את 26/13 של ועדת האתיקה הארצית "חובת ציון התואר עורך דין בבית משפט לתביעות קטנות" אתיקה מקצועית 50, 8 (2013)).

17. לכן לדעתי יש לאבחן את המקרה שלפנינו מהקביעות בעניין פרטוק, שעסק כאמור בשיקולים הרלוונטיים לבחינת מתן היתר ייצוג לצד שאינו מיוצג מקום שבו כבר ניתן היתר ייצוג לצד השני. במקרים אחרונים אלה, ברי לדעתי כי מתן היתר הייצוג משמעו הקניית יתרון דיוני ברור לבעל הדין המקבל שירותים משפטיים (ייעודיים להליך) מעורך דין במידה שמצדיקה בחינת היתר כאמור גם לצד שכנגד. כמו כן, ממילא במצבים מסוג זה בית המשפט נדרש להכריע בבקשה למתן היתר ייצוג המונחת לפניו, ולכן הדיון באפשרות להתיר גם את ייצוגו של הצד שכנגד, כך נראה, אינו מכביד במידה רבה על ניהול ההליך. שונים הם פני הדברים בענייננו כאשר בעל דין לתביעה קטנה הוא עורך דין ובית המשפט לא נדרש לתת רשות לייצוג. להשקפתי, אין בעובדה שבעל דין לתביעה קטנה נושא תעודת עורך דין (אשר המשמעויות הנובעות ממנה מגוונות), כדי לעורר בהכרח את החשש כי הכשרתו זו תביא לפגיעה בלתי מידתית בשוויון בין הצדדים המתדיינים ובתכלית ההליך וזו תלויה במכלול נסיבות המקרה, שחלקן נדונו בעניין פרטוק ויפות גם לענייננו.

18. בנתון לאמור איני סבור כי יש מקום להטיל חובה אפרוירית על בית המשפט לתביעות קטנות ליידע – מיוזמתו – את בעל הדין שאינו מיוצג בדבר האפשרות להגיש בקשה להתיר ייצוג ואף לדון באופן יזום במתן היתר זה. כאשר בעל דין לתביעה קטנה הוא עורך דין, בית המשפט רשאי – על פי שיקול דעתו – לערוך דיון יזום באפשרות לתת היתר לצד השני וזאת בהתאם למשמעות שימצא שיש לייחס למקצועו זה בנסיבות הפרטניות של המקרה (ודומה שבעניין זה תיתכן קשת רחבה של מקרים). כך, בדומה לשיקולים שעליהם עמד בית משפט זה בעניין פרטוק, ישנו שוני – בבחינת מאזן הכוחות בין הצדדים – בין מצב שבו בעל הדין, עורך הדין, מצוי היטב במטריה נושא התביעה ובקיא בדקדוקיה, לבין מצב שבו עיסוקו של בעל הדין רחוק מתחום התביעה – בין אם בשל תחום מומחיותו הרגיל בין אם נוכח העובדה שאינו עוסק באופן פעיל במקצוע המשפטי. כך, ברי שאין דומה מקרה שבו עורך הדין שהוא בעל דין לא עוסק במקצוע תקופה ממושכת, למקרה שבו אחד הצדדים להליך הוא עורך דין בעל ניסיון רב בתחום נושא התביעה (או שימש בתפקידו זה בעניין שעליו נסב ההליך).

19. בהקשר זה יש להתחשב גם בשאלה אם בעל הדין שאינו עורך דין זוכה לייצוג כלשהו, ובפרט אם מדובר בנציג מיומן או מנוסה בהליכים מעין אלה (במקרה אחרון זה יש להניח ביתר שאת כי המייצג מודע לאפשרות לבקש מבית המשפט לאשר את ייצוגו המשפטי). מנגד, כמובן, יש ליתן משקל למצבים שבהם, למשל, בעל הדין שאינו עורך דין מתקשה בשפה העברית, בהבנת "שפת המשפט" או בהבנת הדברים הנאמרים באולם. כך גם יש להבחין בין מקרה שבו מוקד ההליך הוא במחלוקת עובדתית שבירורה אינה מורכב לבין הליך שמעורר סוגיה משפטית הטעונה ליבון. שיקולים אלה יכול וראוי שישפיעו על שיקול דעתו של בית המשפט לתביעות קטנות בכואו לבחון אם העובדה שאחד מבעלי הדין שלפניו הוא עורך דין מביאה למצב של חוסר שוויון בין הצדדים המתדיינים במידה שאינה מאפשרת בירור הוגן של התביעה הקטנה, שיגשים את מטרתו של הליך ייחודי זה. זאת ועוד. להשקפתי, בהחלט ייתכנו מקרים שבהם – בנתון לשיקולים אלה, שאין בהם משום רשימה ממצה – ימצא בית משפט לתביעות קטנות כי אין מקום ליידע באופן יזום בעל דין שאינו מיוצג בדבר האפשרות לבקש ייצוג מקצועי וזאת גם אם בעל הדין שכנגד הוא עורך דין מן הטעם שצעד כאמור אינו נדרש להגנה על השוויון המהותי בין הצדדים.

20. כמו כן, כזכור, מתן היתר ייצוג הוא רק אחד מני כמה כלים דיוניים העומדים לרשות בית משפט לתביעות קטנות לשם איזון יחסי הכוחות בין הצדדים הבאים לפניו. עמדנו על כך שדווקא בשל כלל ברירת המחדל בהליכי תביעות קטנות – האוסר על ייצוג מקצועי של בעלי הדין – ניהול המשפט והבירור העובדתי שנערך במסגרתו בערכאות אלו הוא מטבעו אקטיבי יותר בהשוואה להליכים שבהם הצדדים מיוצגים. לפיכך, לבית משפט לתביעות קטנות מסור שיקול דעת רחב לסטות מסדרי הדין הנוהגים ולפעול בדרך "הנראית לו מועילה ביותר להכרעה צודקת ומהירה" (סעיף 62(ב) לחוק בתי המשפט; תקנה 9 לתקנות שיפוט בתביעות קטנות (סדרי דין), התשל"ז-1976 (להלן: תקנות השיפוט)). כך למשל מוסמך בית המשפט לקבוע את סדר הבאת הראיות וטענות הצדדים כפי שימצא לנכון (תקנה 13(א) לתקנות השיפוט); ולקבל ראיה אף אם זו לא הייתה קבילה בבית משפט אחר, מלבד לגבי החריגים המפורטים בחוק (סעיף 62(א) לחוק בתי המשפט).

21. מתכונת בירור מיוחדת זו משמעה כי שופט בית משפט לתביעות קטנות רשאי לנקוט גישה פעילה יחסית בניהול ההליך, ובלבד שיעשה זאת תוך שמירה על נייטרליות ואובייקטיביות. בכלל זאת ומבלי למצות, יכול בית המשפט להסביר לבעל הדין את מהות ההליך, דרך ניהולו והסוגיה המשפטית שעמה עליו להתמודד; לברר

מולו ומול העדים את עובדות המקרה; לבקש ממנו להציג ראיות חשובות; לברר אם קיימים מסמכים רלוונטיים התומכים בגרסתו, אך לא הוגשו; ולשקול מיוזמתו אם מוצדק בנסיבות העניין לאפשר את הגשתם של מסמכים אלה חרף המחדל שבאי הגשתם (התביעה הקטנה, בעמ' 45-51; בכר וקליין, בעמ' 339; ראו גם החלטת נציב תלונות הציבור על שופטים שלפיה היה מקום להאיר את עיניו של בעל דין שאינו מיוצג ואינו מצוי בנבכי המשפט בדבר סוג המומחה הרלוונטי להגשת חוות דעת בהליך, נציבות תלונות הציבור על שופטים דין וחשבון שנתי לשנת 2012 65 (2013)). בהינתן ארגו הכלים הזמין אפוא למותב היושב בדין בבית משפט לתביעות קטנות, יש לבחון את יכולתם של אמצעים מגוונים אלה ליתן מענה לפערים אפשריים בין צדדים מתדיינים כתוצאה מעיסוקו של אחד מהם בעריכת דין.

22. מן המקובץ לעיל עולה כי לבית המשפט לתביעות קטנות מסורים כלים שונים להבטחת השוויון המהותי בין בעלי הדין שלפניו, גם כאשר אחד מהם הוא עורך דין והשני אינו מיוצג, וזאת אף מבלי להביא לידיעת בעל הדין שאינו מיוצג את האפשרות לבקש היתר ייצוג או לבחון אותה באופן יזום. שיקול זה חשוב במיוחד נוכח מאפייניו של ההליך המתנהל בערכאה זו כהליך יעיל, מהיר וזול. במובן זה, הטלת חובה על בית המשפט להציג לבעל הדין שאינו מיוצג, בכל מקרה ומקרה, את האפשרות להגיש בקשה להיתר כאמור, אינה רצויה גם משיקולים הנוגעים ליעילות ההליך והעלויות הכרוכות בו. כזכור, האיסור על ייצוג מקצועי בתביעות קטנות, נועד בין היתר להקטין את עלויות ההליך עבור המתדיין. מכאן נובע כי הטלת חובה על בית המשפט להודיע באופן יזום לבעל דין על זכותו לבקש היתר ייצוג – גם כאשר אין הכרח בכך נוכח מאפייני ההליך ונסיבות המקרה – עלולה להגדיל את כמות העניינים המנוהלים על ידי עורכי דין בבית המשפט לתביעות קטנות, וכפועל יוצא (ולמצער) בחלק מהמקרים – לגרום להתארכות ההליכים, להתייקרותם ולסרבולם (ככל שבקשה כאמור תוגש ותתקבל בסופו של יום, סביר כי הדיון בהליך יידחה בשל הצורך להסדיר את נושא הייצוג. ראו גם בכר וקליין, בעמ' 342. עוד ראו מקרים שבהם לאחר שבית משפט לתביעות קטנות נעתר לבקשה למתן היתר ייצוג (משבעל הדין השני היה עורך דין במקצועו), ניתן היתר ייצוג דווקא לעורך הדין בשל כך שהוא אינו עוסק באופן תדיר בתביעה נושא ההליך (בחלק מהמקרים, לבקשתו): ת"ק (תביעות קטנות י-ם) 55762-12-16 כהן נ' אלקטרו קופל בע"מ (29.1.2017); ת"ק (תביעות קטנות הרצ'') 19256-07-16 בלס נ' רחמימוב (7.9.2016); ת"ק (תביעות קטנות חי') 14127-03-16 משולם נ' גולדנברג (6.9.2016)).

23. מעבר לכך אני סבור כי כאשר בית המשפט הוא זה שמעלה את סוגיית הייצוג לפני בעל דין שאינו מיוצג – מיוזמתו – הדבר עלול להתפרש, אצל אותו בעל דין כ"איתות" בדבר תוצאותיו הצפויות של ההליך או להביא לפגיעה מיותרת בתחושת מסוגלותו להתמודד בעצמו עם ההתדיינות, וזאת מבלי שיש הצדקה לכך. כתוצאה מכך, מתעורר חשש כי בעל הדין שאינו מיוצג יעדיף לשכור שירותים משפטיים מקצועיים, גם אם עובר לדברי בית המשפט לא סבר כי זקוק לאחד או לא היה מעוניין בו משיקולים כלכליים ואחרים. לכך אוסיף כי מקום בו דבר ההשכלה המשפטית של בעל דין בהליך מוצהר וגלוי בכתב הטענות (וזהו כאמור נקודת המוצא בענייננו), יש להניח כי בעל הדין שכנגד מודע ליתרון המוקנה כתוצאה מכך לאותו בעל דין ומובן מאליו כי פתוחה לפניו האפשרות לבקש מבית המשפט להתיר את ייצוגו. כמו כן, גם אם הנחה זו אינה מתקיימת בכל מקרה ומקרה, השיקולים שעליהם עמדתי לעיל מטים את הכף לדעתי לכיוון המסקנה כי אין להשית על בית משפט לתביעות קטנות חובה גורפת להציג לבעל הדין שאינו מיוצג את האפשרות להגיש בקשה למתן היתר ייצוג או לבחון אפשרות זו באופן יזום במקרים מן הסוג שלפנינו, כי אם להותירה לשיקול דעתו.

24. כפי שציינו מעלה, התביעה הקטנה נועדה לפתוח ולהנגיש את שערי המערכת המשפטית לאזרח הקטן ולאפשר לו לקבל סעד, בעניינים שהיקפם הכספי אינו גבוה. לצורך כך נקבעו כללים רבים שמטרתם להבטיח כי הליך התביעה הקטנה ינוהל במהירות ובפשטות, ומבלי שבעלי הדין יצטרכו לשאת בעלויות משמעותיות במימוש זכויותיהם. על רקע תכליות אלו ונוכח כל האמור לעיל אני סבור כאמור, כי ישנה חשיבות לכך שלבית המשפט לתביעות קטנות יהיה מסור שיקול דעת – במקרים שבהם מופיע לפניו צד שהוא עורך דין – לבחון, על פי מכלול נסיבות המקרה, באיזה אופן להידרש לאי סימטריה אפשרית כתוצאה מכך שאחד מבעלי הדין הוא עורך דין בהכשרתו או במקצועו ובכלל זאת – ליידע את בעל הדין שכנגד בדבר האפשרות לבקש היתר ייצוג ואף לבחון מתן היתר כאמור, במקרים המתאימים לכך. נדגיש, דברים אלה אמורים בנתון לנקודת המוצא שעליה עמדנו בראשית הדברים והיא כי דבר היותו של בעל דין עורך דין הוצהר באופן בהיר וגלוי וידוע – הן לבית המשפט הן לצד השני.

25. נסכם: כאשר אחד מבעלי הדין בהליך של תביעה קטנה הוא עורך דין במקצועו או בהכשרתו, אכן יכול להתעורר חשש לפגיעה בשוויון בין המתדיינים. ברם, במצבים אלה בית המשפט לתביעות קטנות אינו מחויב להציג לבעל הדין שאינו מיוצג את האפשרות לבקש היתר ייצוג או לבחון – מיוזמתו – אם יש מקום ליתן היתר כאמור. זאת, שכן היות אחד הצדדים עורך דין אינה משמיעה – כשלעצמה ובמנותק מנסיבות

המקרה – הפרת האיזון הנדרש בין המתדיינים ופגיעה בהגשמת תכליותיו של הליך התביעה הקטנה. יש להותיר אפוא את האפשרות לבחון מתן היתר ייצוג לצד שכנגד (או ליידע אותו בדבר אפשרות זו) במקרים מעין אלה, לשיקול דעתו של בית המשפט, בהתאם למכלול נסיבות העניין, שעליהן עמדנו בהרחבה לעיל (פסקאות 18-22).

מן הכלל אל הפרט

26. כאמור, בענייננו, המשיב הגיש תביעה בבית משפט לתביעות קטנות נגד המערערת לפי חוק הספאם, וזו הגישה תביעה שכנגד, בין היתר, בגין הוצאות להן נדרשה עקב תביעת המשיב. המשיב – עורך דין – גילה את דבר מקצועו בפתח כתב התביעה; ואין חולק כי המערערת ידעה על אודות עיסוקו זה (כפי שעולה מכתב ההגנה שהוגש מטעמה). המערערת לא פנתה לבית משפט לתביעות קטנות בבקשה למתן היתר ייצוג ולא העלתה את הסוגיה במסגרת הדיון בהליך כי אם הציגה לראשונה טענות בנושא זה לאחר שניתן פסק הדין, כחלק מהשגותיה עליו במסגרת בקשת הרשות לערער שהוגשה לבית המשפט המחוזי. כאמור, בית המשפט המחוזי דחה טענות אלו וקבע כי המערערת לא הציגה נימוק מניח את הדעת לכך שלא הגישה בקשה למתן היתר ייצוג חרף כך שידעה כי המשיב הוא עורך דין; וכי אין לחייב את בית המשפט להציע לבעל דין להיות מיוצג מקום שבו בעל הדין שנגדו הוא עורך דין.

27. יישום השיקולים שעליהם עמדנו מביא למסקנה כי לא נפל פגם בקביעה זו. מעבר לשיקולים שעליהם עמד בית המשפט המחוזי, עיון בכתבי הטענות שהוגשו בהליך מלמד כי התביעה נושא דיוננו אינה מורכבת; כי המחלוקת שנפלה בין הצדדים – אם נתן המשיב הסכמה מפורשת לקבלת דברי הפרסומת, אם לאו – היא עובדתית ופשוטה; וכי הגנתה של המערערת התבססה – כפי הנראה – על ייעוץ משפטי כלשהו (כפי שמעיד נוסח כתב ההגנה מטעמה). כמו כן יש לשיקול את שווי המחלוקת הנמוך בין הצדדים (אף ביחס להליכים המתקיימים לפני בית משפט לתביעות קטנות); את העובדה שהמשיב – למצער על פניו – לא מתמחה בתחום המשפט נושא התביעה דנא; ואת ניסיונה של המערערת בהתמודדות עם תביעות קטנות לפי חוק הספאם כעולה מתשובת המשיב לבקשת הרשות לערער. בנסיבות אלו, איני סבור כי נפל פגם בכך שבית המשפט לתביעות קטנות לא הציג למערערת את האפשרות להגיש בקשה להיתר ייצוג או דן במתן היתר כאמור מיוזמתו מבלי שהוגשה בקשה כאמור מצדה.

אשר על כן, הערעור נדחה. המערערת תישא בהוצאות המשיב בסך כולל של

3,000 ש"ח.

ניתן היום, כ"א בתמוז התשע"ח (4.7.2018).

ש ו פ ט

ש ו פ ט

ש ו פ ט

אש 17052340_M03.doc

מרכז מידע, טל' 077-2703333 ; אתר אינטרנט, supreme.court.gov.il